

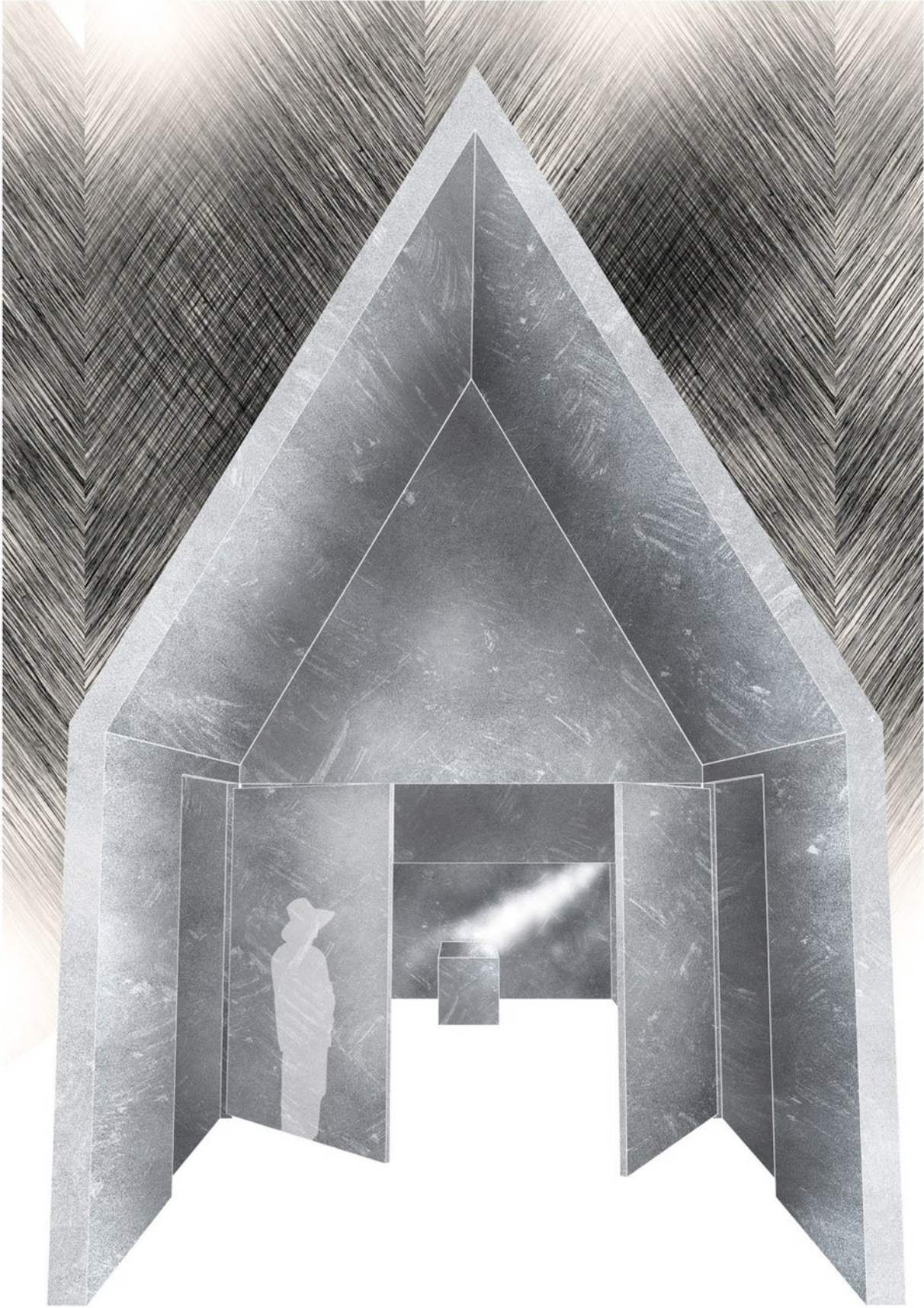
Balog Ákos
Zacher Bendegúz

Mikháza Ravatalozó
Funeral Parlour Mikháza

Konzulens: Vasáros Zsolt DLA

TDK 2017

Absztrakt

Mikháza mint tervezési helyszín kettős. Az építészeti szándékot vezetheti a többszáz éves vallási örökség vagy a hely világi oldalát adó kis falu és környezete. Ebbe a látszólag feloldhatatlan ellentétébe kell beágyazódnia annak az építészeti gesztusnak, melyet létrehozni kívánunk.

A Ferences templom és kolostor, illetve a környező táj önmagában is erős szakralitással rendelkezik. Épp ezért egyszerre hálás és nehéz feladat érzékenyen hozzányúlni ehhez a területhez.

Ugyanakkor egy ilyen vallási központ megkívánja - tekintettel a ferencesek általánosan értett és helyi építészeti hagyományaira -, hogy egy az értékrendjünkkel megegyező tiszta, egyszerű és kompromisszumokat nem ismerő kortárs épületet tervezzünk.

A helyszín pontos ismerete nélkül nehéz koncepciót alkotni, azonban a templom és a környező domborzat fotókról is észlelhető. Kérdés, hogy ebben a helyzetben a temetési rituálé egy állomását, vagy inkább legmeghatározóbb elemét kell kialakítani?

Az utolsó találkozás az elhunyttal az emberből olyan érzelmeket vált ki, amely egy törékeny állapotot teremt, önreflexióra készítet és ennek a fenntartásában az épített környezet segíteni tud, illetve segítenie kell, ahogy minőségi formában láthatjuk ezt olasz (Rossi, Scarpa) illetve svájci (Olgiati, Zumthor) példákban.

Legfőbb cél egy olyan spirituális tér megalkotása, amely "asszisztálni" képes a fent megfogalmazottaknak.

Abstract

Looking at Mikháza from a design point of view, one may find it ambiguous. An architectural intention could equally be driven by the historical religious heritage or the small village and its environment providing the secular aspect. The architectural gesture we propose will have to find a place in this seemingly irresolvable conflict.

The Franciscan church, cloister and the surrounding landscape hold a strong sense of scarcity by themselves. For this reason it is a rewarding, but difficult task to intervene in the area in a sensitive way.

At the same time a religious centre such as Mikháza – considering the generally mature and local Franciscan architectural heritage - requires a clean, simple and non-compromising contemporary building aligned with their values.

Naturally it is a difficult task to form a concept without a deeper knowledge of the place, but the church and the terrain can be perceived through photographs. It remains a question whether we are to propose a stop of the burial ritual, or rather the most defining element.

The last meeting with the deceased brings forward feelings that establish a fragile state and inspire self-reflection. The built environment can help sustain this atmosphere, or rather should, as we can see this in Italian (Rossi, Scarpa) or Swiss (Olgiati, Zumthor) examples. Our main goal is to create a spiritual space that is able to assist the above expressed.

Sally Mann, Ambrotypes

*Nincs az a marhabélyeg,
mit meg ne érdemelnék.*

*Jó lesz átlépnem a halál
fehérre meszelt küszöbét.*

Minden jó, amit megérdemeltünk.

(Pilinszky J.: Marhabélyeg, 1)

Nyárádmente, Ferences kolostor, közel 600 éves temetőkápolna. Terhelt és unikális örökség, amit határon innen átérezni talán nem is lehet. Budapestről tervezni Erdélybe. Kós Károly híre ugyan hozzánk is eljutott, de csak reméljük, hogy nem mondják ránk: *díszlettervező*.

Sigurd Lewerentz, Chapel of Resurrection

Ha egy olyan kis település, mint Mikháza szükségét érzi ravatalozó építésének, az azt jelenti, hogy azok a folyamatok, amik a magyar falvakban az 1920-as években, illetve a nyugati társadalmakban és alapvetően a nagyvárosokban még korábban elkezdődtek, lassan ide is elérnek, miszerint a halál tabu, de legalábbis az évszázados temetési szokások eltűnő félben vannak. Köszönhető ez egyrészt a felvilágosodás korában elkezdődött változásoknak másrészt az ebből következő, de ettől mégis elkülöníthető modern élet- és halálfelfogásnak, amely a modern orvostudomány egykor illúziókeltő és robbanásszerű fejlődésének, majd a kapitalista világrend kialakulásának a következménye, amelyben az egyén egyetlen erénye a sikeresség. Az emberek valláshoz, egymáshoz és ezáltal önmagukhoz való viszonya gyökeresen megváltozott. Facebook feedet pörgetünk, instagram sztorikból olvassuk ki mások tökéletes, vagy annak tűnő életét. Ha pedig azt gondolnánk, Mikházán ezek a jelenségek nincsenek meg, akkor elég beülni a kolostorral szemközti panzióba. Természetesen erősek a

hagyományok és a helyiek kedvessége és alázata minket is megérintett, de a fiatalok, akik még itt maradtak, okostelefont nyomkodnak, a tévében pedig ott jártunkkor a témánkkal már-már gúnyolódva Investigation Discovery ment, mivel azon legalább magyarul beszélnek. Meghalni nem divat. A média által közvetített halál pedig hazug, valódi érzelmektől mentes, ezen felül pedig úgy teszi mindennapivá a halált, hogy marginalizálja azt, mert a valódi elmúlást el kell takarni.

Ennek biztosít teret a 100 évvel ezelőtt még nem is létezett épülettípus: a ravatalozó. Annak idején, ezek „*megépítéskor rituális szempontok és az építészeti formálás csak sokadrangú tényező lehetett, hiszen az építőmester és a mögötte álló közösség számára, akik eddig a hagyománynak megfelelően csak háznál történő ravatalozást láttak, a ravatalozó, mint épület, minden bizonnyal kevés valóság tartalommal és jelentőséggel bírt. Nem jelentett többet, mint a ravatalon fekvő elhunytat és a gyászolókat az időjárás viszontagságaitól megvédő, olykor ideiglenes jellegű építményt.*” [1] Ugyan ma már sokkal inkább része a ravatalozás a falusi temetési szertartásoknak és köztudatnak az ehhez kapcsolódó építészeti formálás valódi spirituális hagyományok nélkül kockázatos. „...az egyszerű és határozott döntések esetenként furcsának vagy ostobának tűnhetnek...” [2] Azonban számos példa bizonyítja, hogy az egyszerű és őszinte hozzáállás képes lehet megmutatni a transzcendenst az építészetben. Példaként megemlítenénk Lewerentz temetőkápolnáját, Olgiai alentejoi villáját, Kerez oberrealtai kápolnáját és elsősorban azokat a falusi ravatalozókat, amelyek Janáky szerint „*mintha közvetlenül a mindenséggel tartanak a kapcsolatot.*” [3] Ezt a személetet próbáltuk a tervezés során szem előtt tartani.

Falusi ravatalozók

Az első kérdés természetesen az épület elhelyezkedése. A ravatalozók általában a temető területén kaptak és kapnak helyet a mai napig. Mikházán hasonlóan a Marte Marte által tervezett batschunsi ravatalozóhoz ezen kívül kap helyet, harmadik elemként a kolostor és a temető között. Így a halottas menet iránya, a telek formája és elhelyezkedése együttesen határozzák meg a tervezett épület pozícióját.

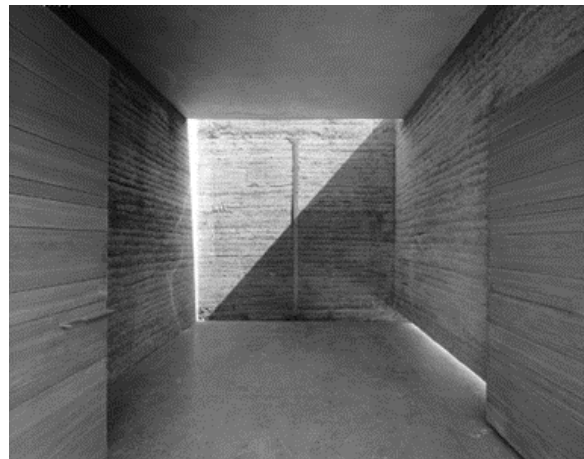

Christian Kerez, Chapel in Oberrealta

A helyszín a határoló fasornak köszönhetően, ami a terep rendezése után is megmarad, önmagában meghitt hangulatot áraszt. Az így kialakuló belső udvarnak a déli, hosszanti oldalához képest centrálisan helyeztük el a ravatalozót, reagálva a különálló helyzetéből adódó koncentrált és egyedi helyzetre. Az épület bejárata az északi oldalon található, ahonnan az ajtókat kinyitva egyetlen összefüggő ravatalter tárul fel megfelelő méretű szélvédett és fedett teret biztosítva a gyászolóknak. Ennek a felosztását két kötényfal biztosítja. Ezzel a szándékunk a halál megmutatása, központi helyre rendezése, de észleléspszichológiai szempontból különböző, úgymond *saját terek* megteremtése, ezzel is finomítva a belső tér (terek) rétegeit. Itt az ajtón kívül az

Valerio Olgiati, Villa Além

Marte Marte, Cemetery

egyetlen nyílás, amely vizuális kapcsolatot teremt a külső térrel, egy a falu irányába, nyugatra tájolt sávablak. Az épület hátsó részében kapott helyett egy öltözőfülke és a harang. A zsindeellyel burkolt tetőt fehérre meszelt falazott szerkezet tartja.

Úgy gondoljuk, hogy ezek a formai és anyaghasználati gesztusok megfelelő alázattal viszonyulnak a tervezési feladat súlyához és szinkronban vannak a Herczeg Tamás DLA dolgozatában megfogalmazottakkal:

„A közösség aktív részvétele az építésben, meglévő építészeti és természeti adottságokba való beágyazottság, helyi anyagok, formák, építési technikák alkalmazása teremthetik meg annak a lehetőségét, hogy a faluban élők és a kis ház viszonyát a természetes közvetlenség és tiszteletteljes távolságtartás arányos egyensúlya hassa át. Ám ezen archeológia rétegek alkotta struktúra önmagában is csak egy rétege a valóságnak, annak tudatos szegmenséből származik. Az építész azonban titokban mégiscsak az ösztönös rálátásban reménykedik. Abban, hogy az aprólékosan összegyűjtött ismeretek monoton ismételtetését meg-megszakítva képes lesz a terek és formák tárgyyszerűségén túl megsejtenni valamennyit a transzcendens valóságból is.” [4]

Sigurd Lewerentz, Chapel of Resurrection

Irodalomjegyzék

Death: The Architectural Review. Issue 1436, 2016. november

Herczeg Tamás, Magyarországi falusi ravatalozók építészete. Alkalmak az építész ösztöneinek kiművelésére, egy lehetetlennek látszó feladat megismerésére. DLA értekezés, MOME Doktori Iskola, témavezető: Janáky István DLA, 2009. (<http://konyvtar2.mome.hu/doktori/ertekezesek/DLAertekezes-HerczegTamas-2009.pdf>), letöltve 2017. október 29.

Janáky István, Levelek Árkádiából, 2011, (<http://epiteszforum.hu/levelek-arkadiabol>), letöltve 2017. október 29.

Losonczy Anna, Az észleletek váltakozásából kialakuló építészeti élmény. Magyar Építőművészet, 2017/1, 70-76.

Saracen, Tomasz Marcin, Sacred / Death / Architecture. Spaces and Atmospheres in Funerary Design. Énonce Théorique de Master 2017, École Polytechnique Fédérale de Lausanne, 2017.

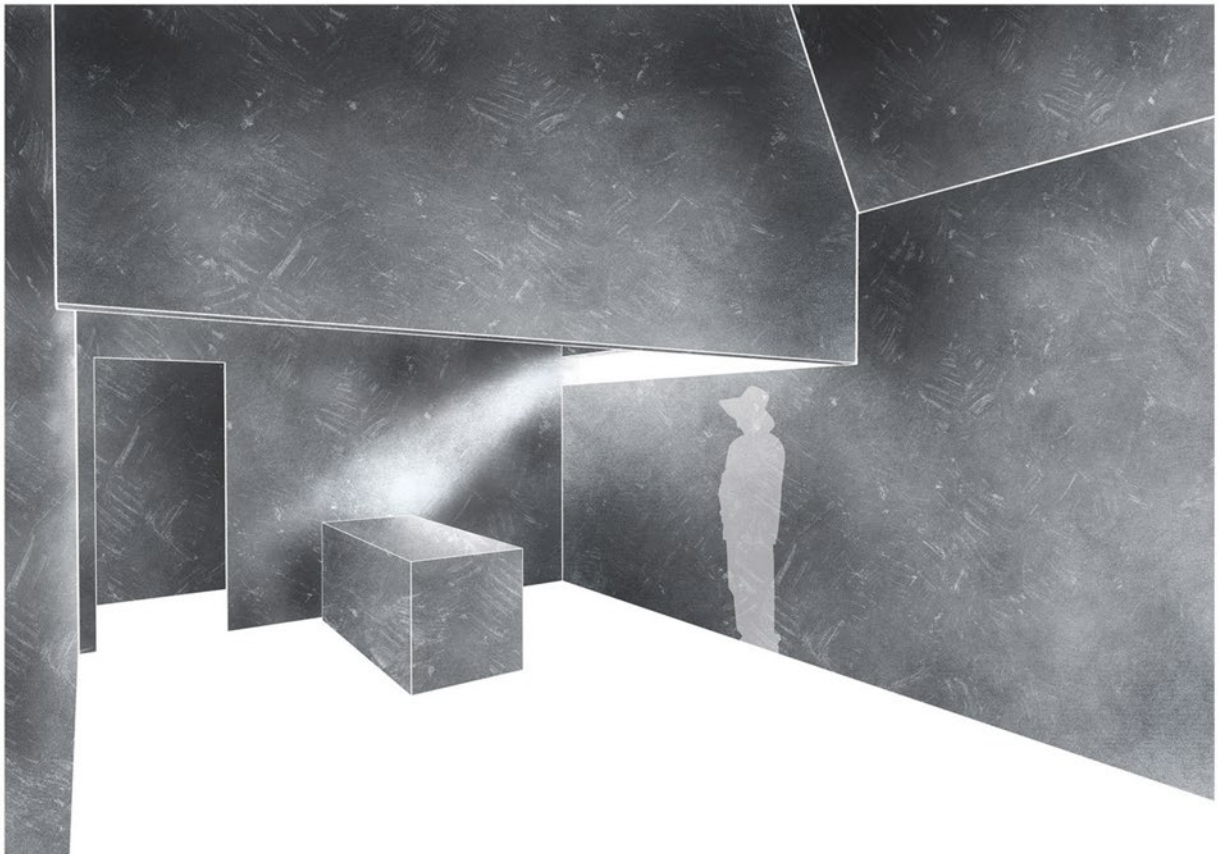
---

[1] Herczeg Tamás, Magyarországi falusi ravatalozók építészete. Alkalmak az építész ösztöneinek kiművelésére, egy lehetetlennek látszó feladat megismerésére. DLA értekezés, MOME Doktori Iskola, témavezető: Janáky István DLA, 2009, 23.

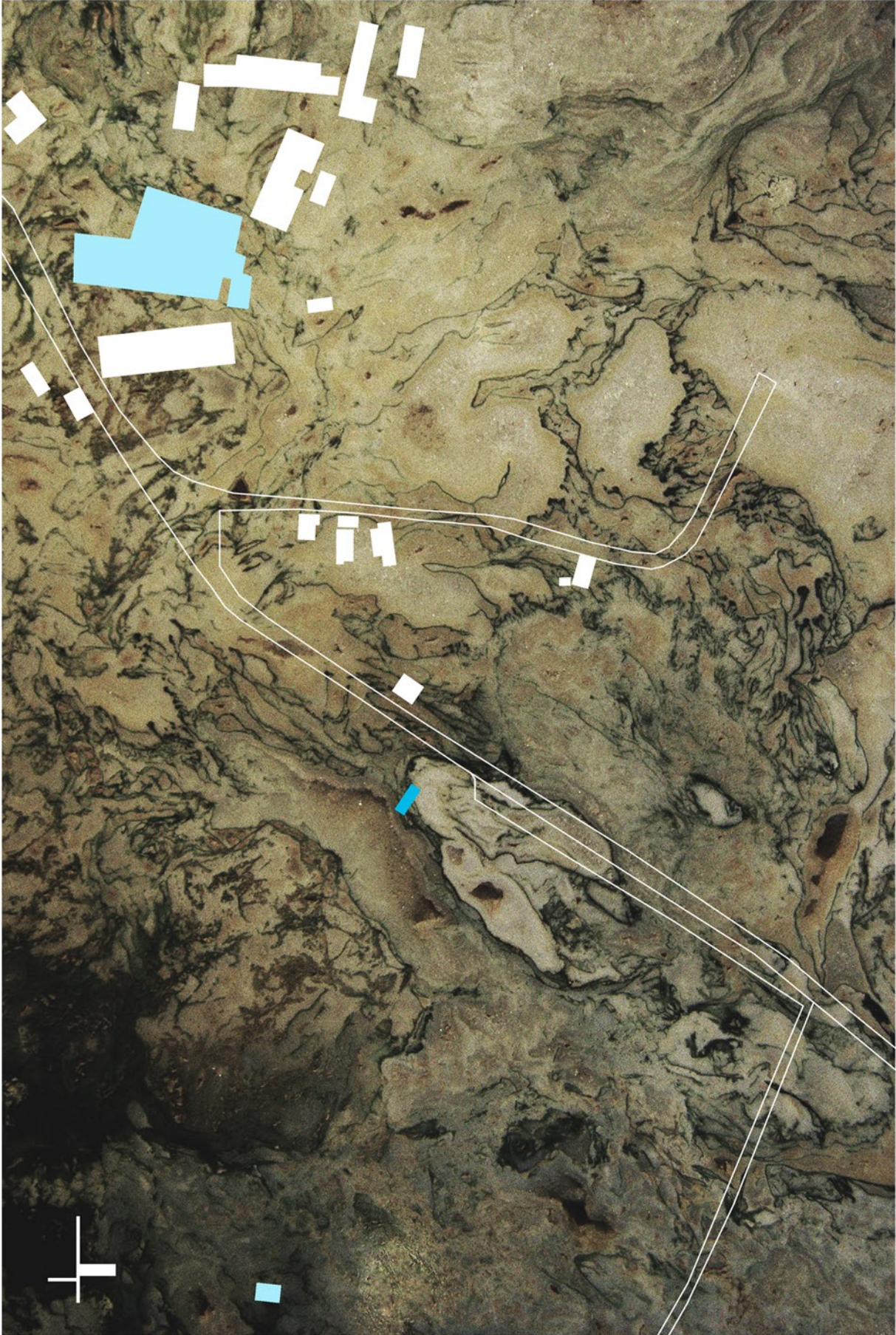
[2] Saracen, Tomasz Marcin, Sacred / Death / Architecture. Spaces and Atmospheres in Funerary Design. Énonce Théorique de Master 2017, École Polytechnique Fédérale de Lausanne, 2017, 44. o.

[3] Janáky István, Levelek Árkádiából, 2011.

[4] Herczeg Tamás, Magyarországi falusi ravatalozók építészete. Alkalmak az építész ösztöneinek kiművelésére, egy lehetetlennek látszó feladat megismerésére. DLA értekezés, MOME Doktori Iskola, témavezető: Janáky István DLA, 2009, 40.

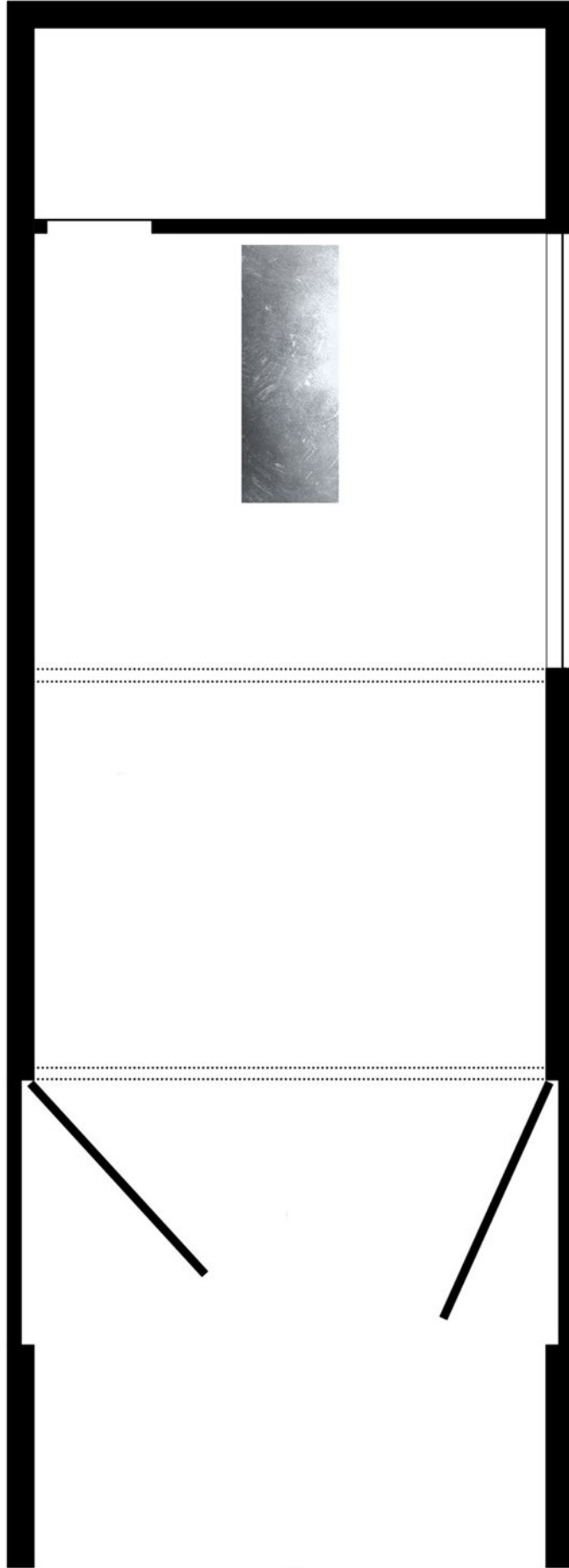

B

0,5

1

1,5

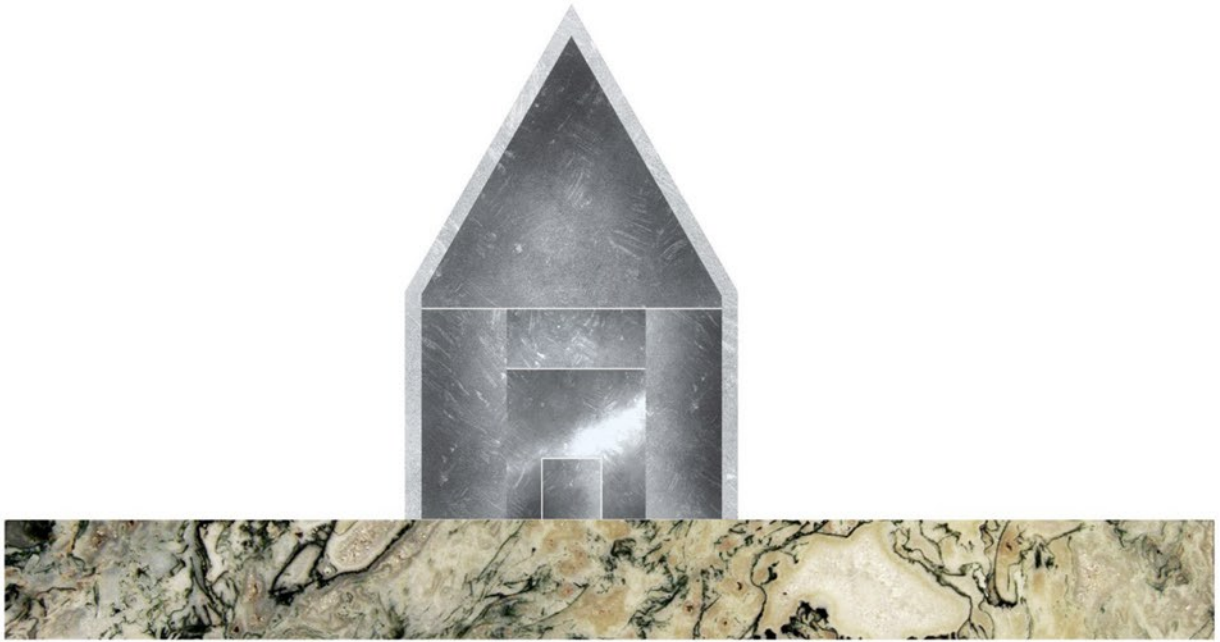

A

A

B

1   2   3

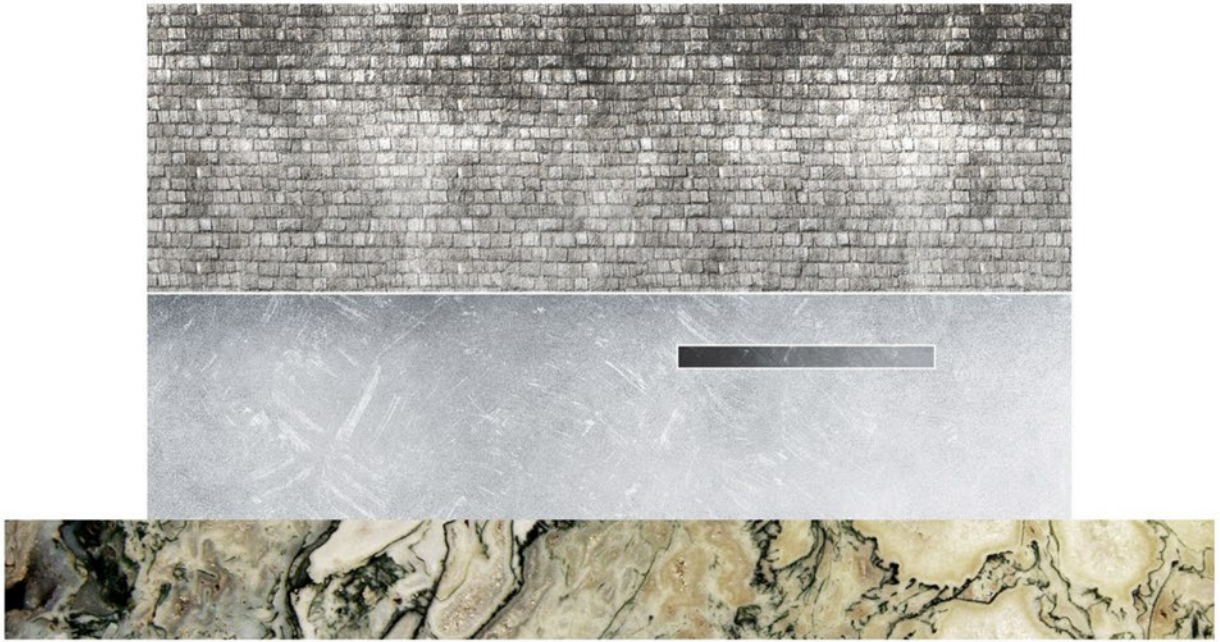

északi homlokzat

déli homlokzat

1   2   3

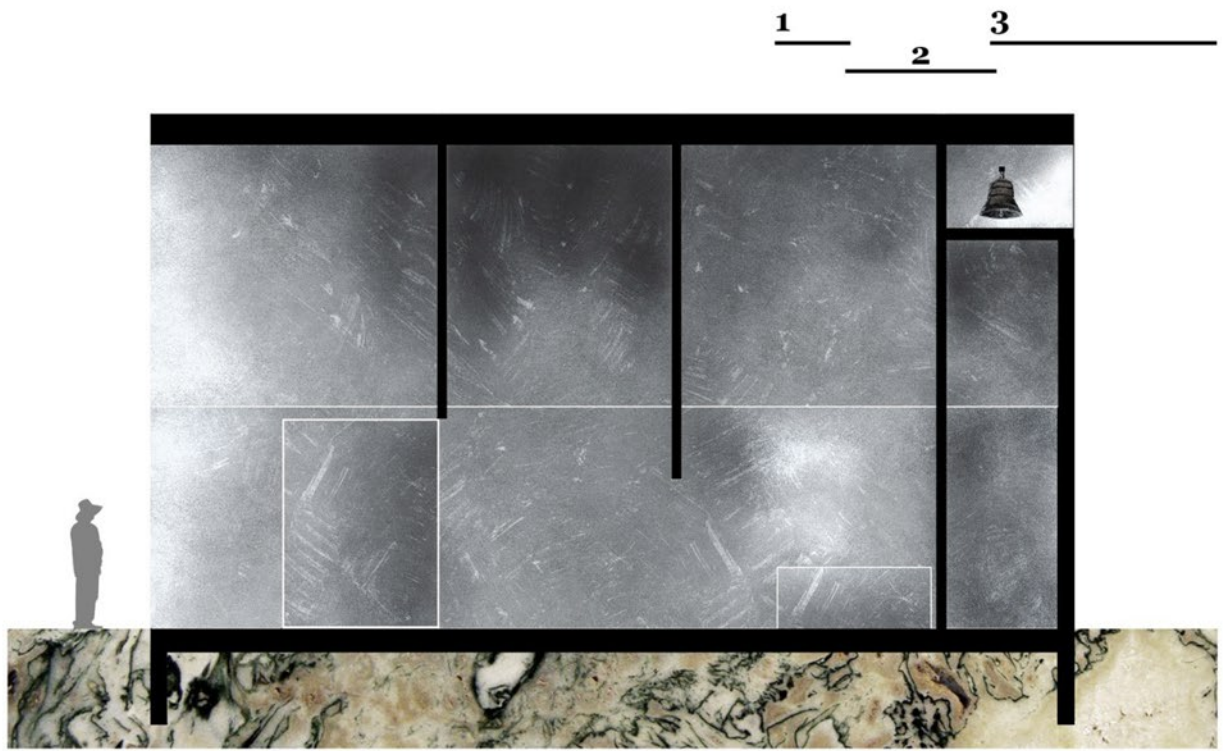

nyugati homlokzat

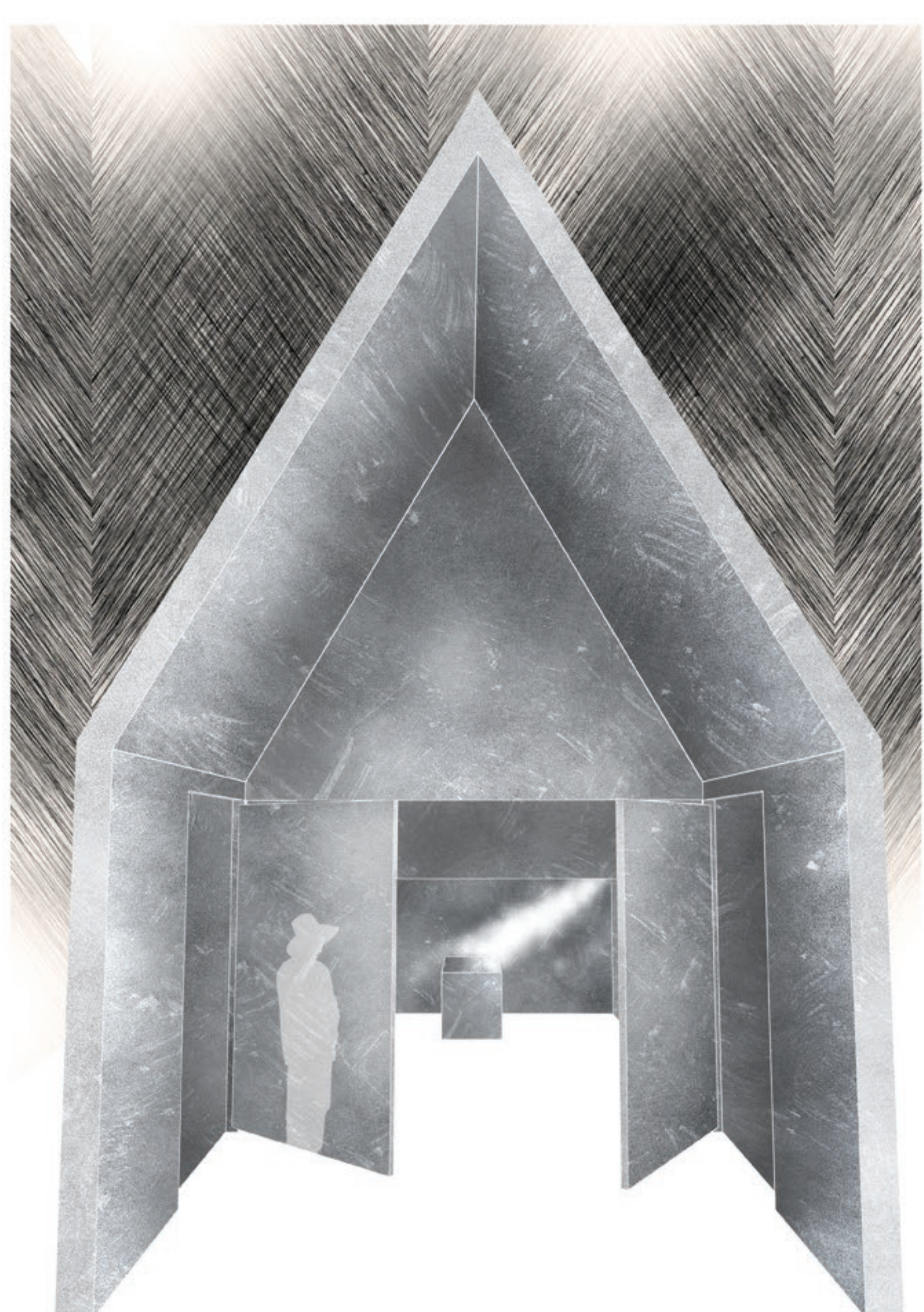
keleti homlokzat

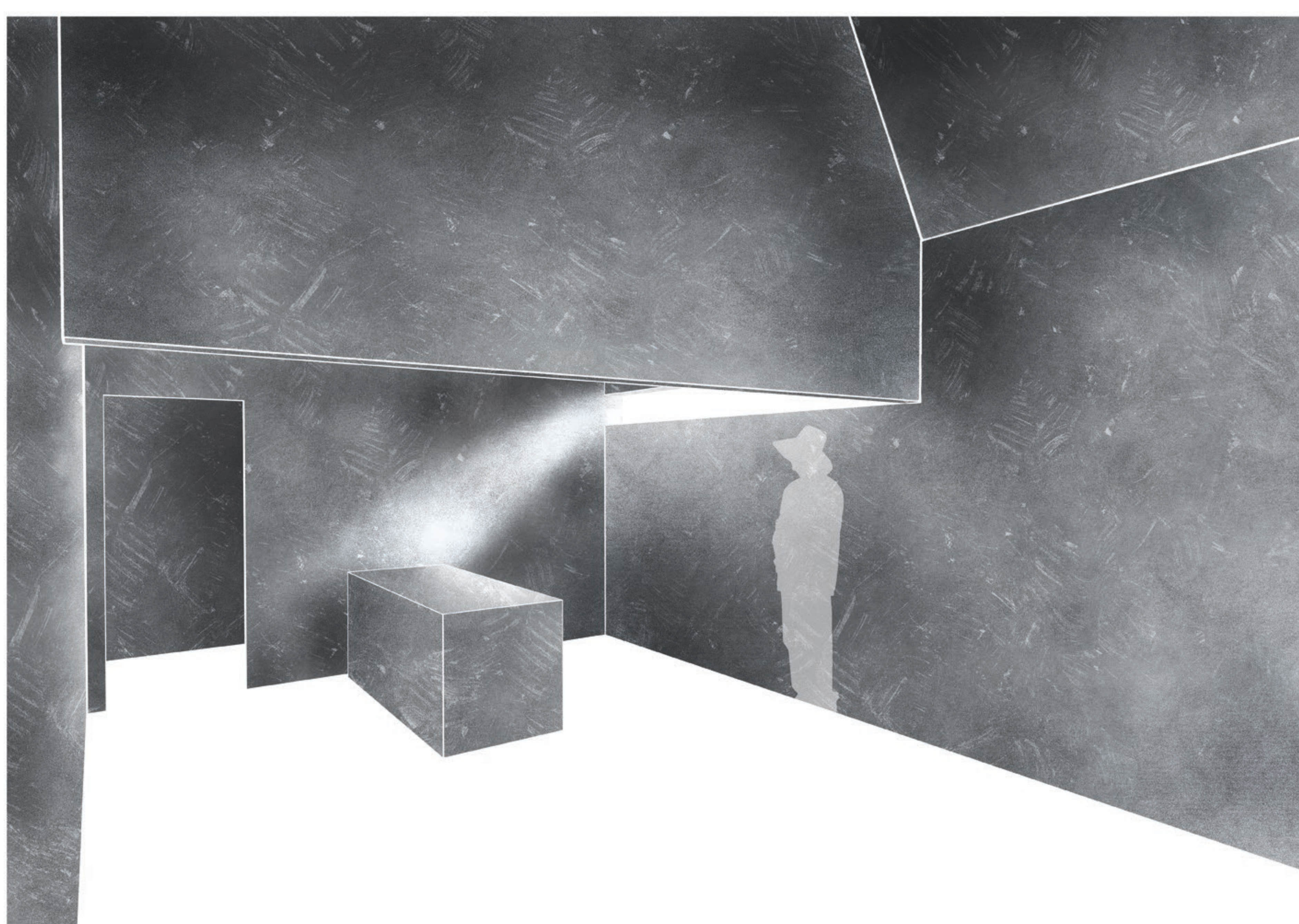
metszetek

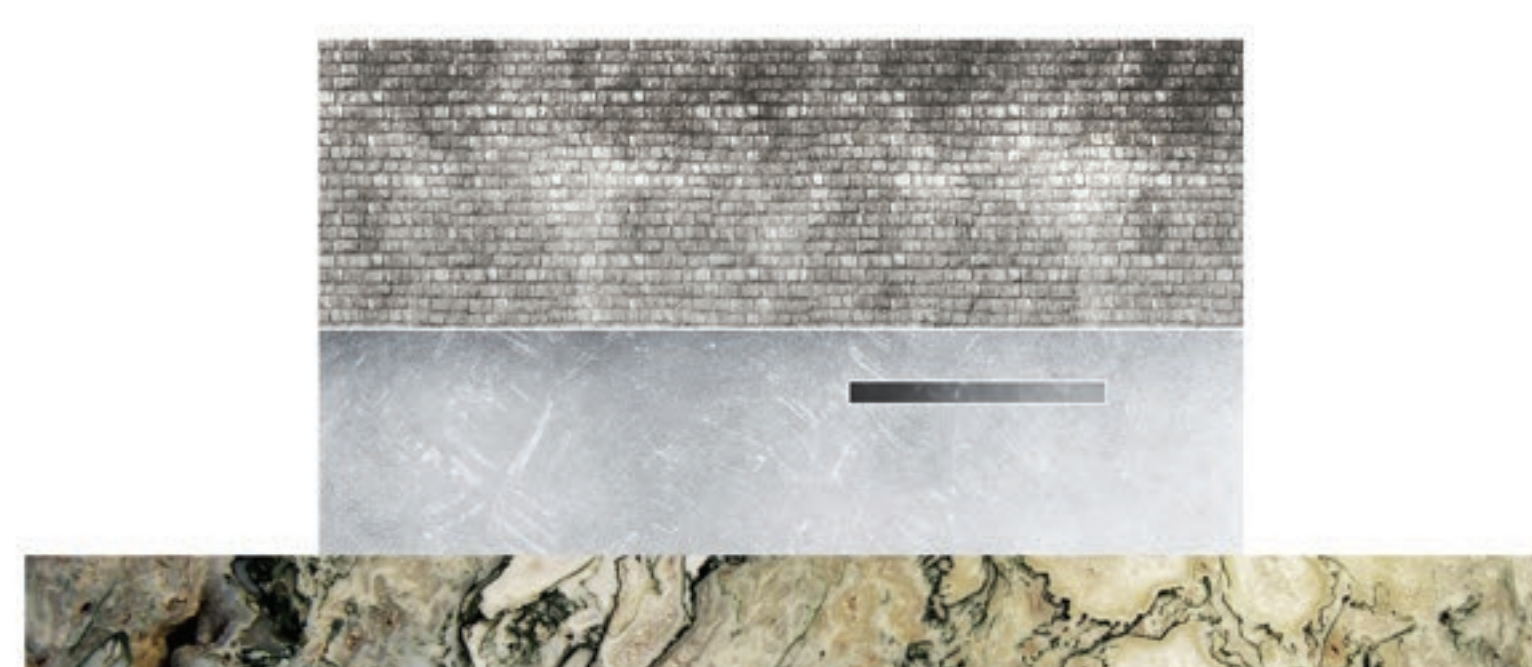
1 2 3

nyugati homlokzat

keleti homlokzat

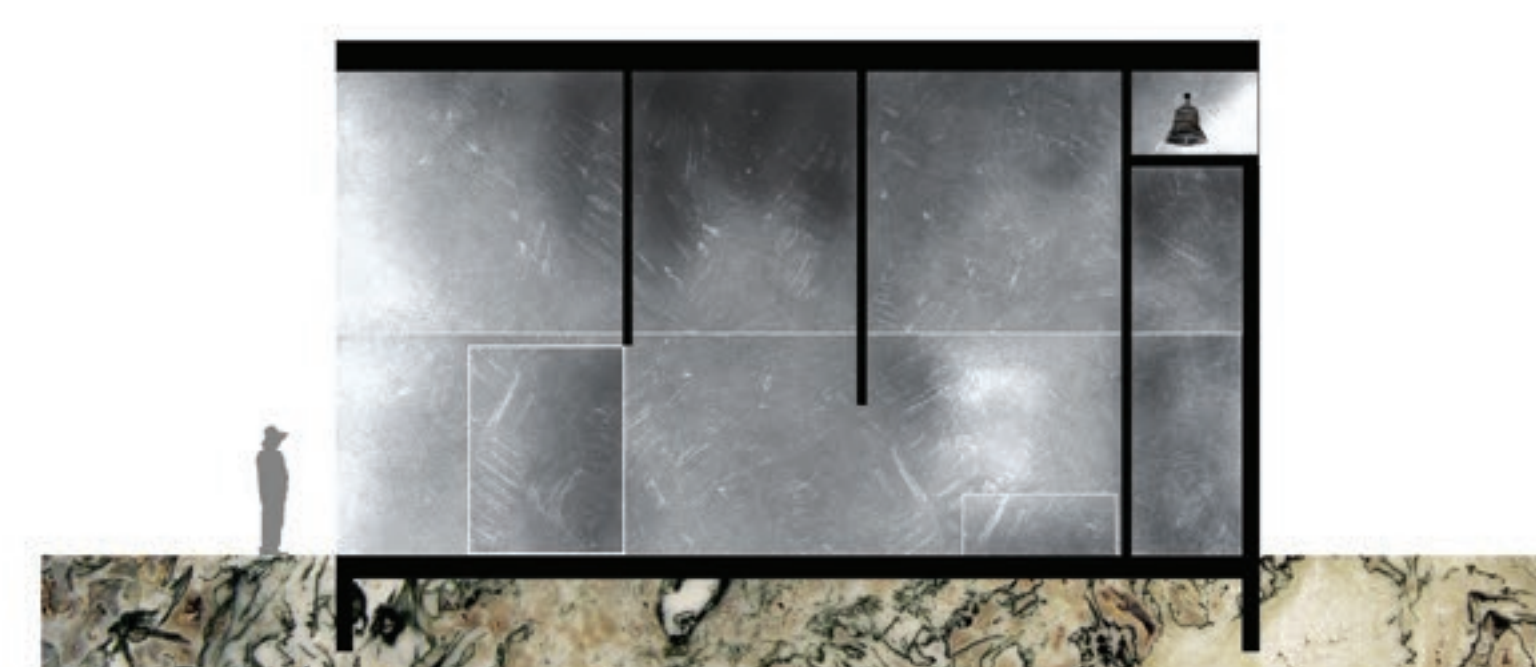
B-B metszet

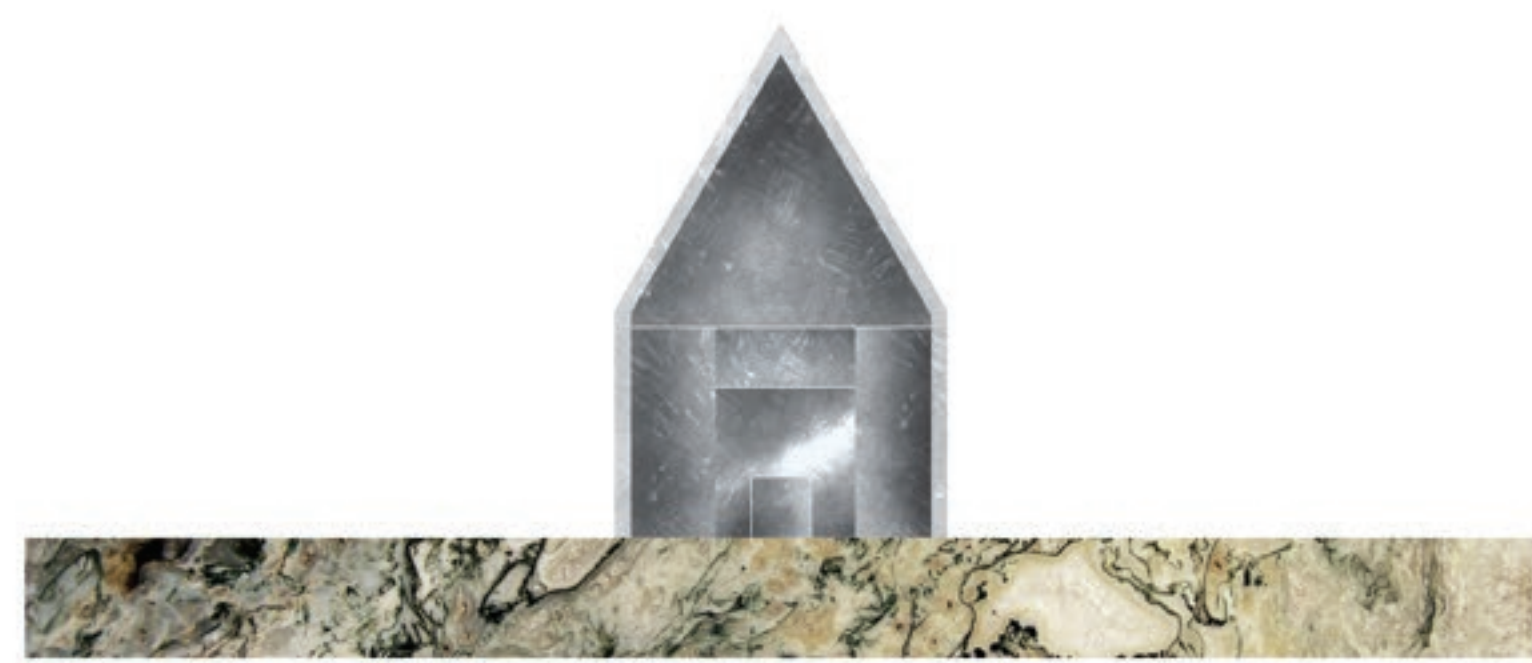
északi homlokzat

déli homlokzat

A-A metszet

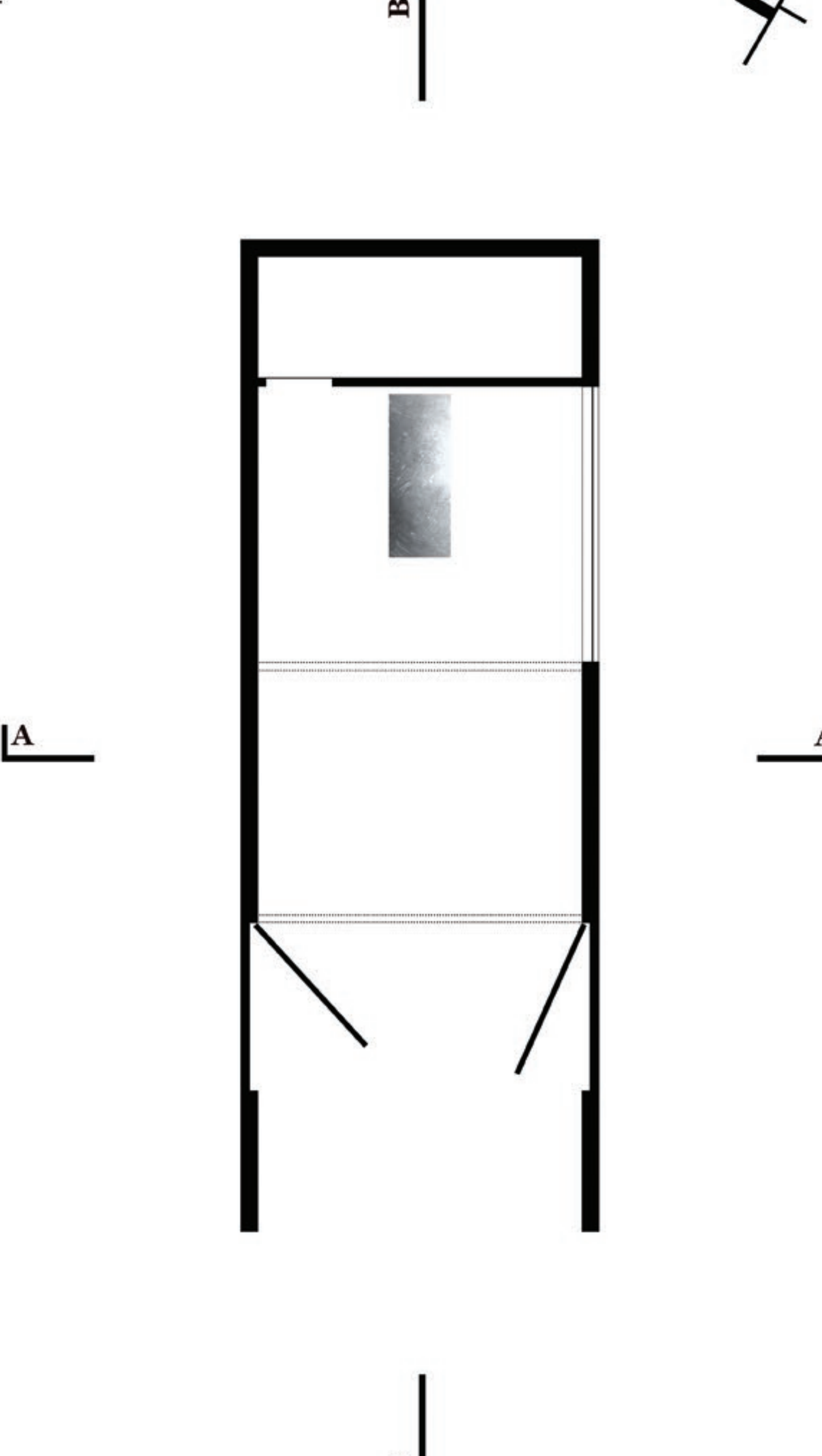

Nyárárdmente, Ferences kolostor, közel 600 éves temetőkápolna. Terhelt és unikális örökség, amit határon innen átrezni talán nem is lehet. Budapestről tervezni Erdélybe. Kós Károly híre ugyan hozzánk is eljutott, de csak reméljük, hogy nem mondják ránk: diszlettervező.

Ha egy olyan kis település, mint Mikházára szükségét érzi ravatalozó építésének, az azt jelenti, hogy azok a folyamatok, amik a magyar falvakban az 1920-as években, illetve a nyugati társadalmakban és alapvetően a nagyvárosokban még korábban elkezdődtek, lassan ide is elérnek, miszerint a halál tabu, de legalábbis az évszázados temetési szokások eltűnő félben vannak. Köszönhető ez egyrészt a felvilágosodás korában elkezdődött változásoknak másrészt az ebből következő, de ettől mégis elkülöníthető modern élet- és halálfelegyőzésnek, amely a modern orvostudomány egykor illúziókeltő és robbanásszerű fejlődésének, majd a kapitalista világrend kialakulásának a következménye, amelyben az egyén egyetlen erénye a sikeresség. Az emberek valláshoz, egymáshoz és ezáltal önmagukhoz való viszonya gyökeresen megváltozott. Facebook feedet pörgetünk, instagram sztorikból olvassuk ki mások tökéletes, vagy annak tűnő életét. Ha pedig azt gondolnánk, Mikházán ezek a jelenségek nincsenek meg, akkor elég beülni a kolostorral szemközti panzióba. Természetesen erősek a hagyományok és a helyiek kedvessége és alázata minket is megérintett, de a fiatalok, akik még itt maradtak, okostelefont nyomkodnak, a tévében pedig ott jártunkkor a témánkkal már-már gúnyolódva Investigation Discovery ment, mivel azon legalább magyarul beszélnek. Meghalni nem divat. A média által közvetített halál pedig hazug, valódi érzelmektől mentes, ezen felül pedig úgy teszi mindennapivá a halált, hogy marginalizálja azt, mert a valódi elmúlást el kell takarni.

Ennek biztosít teret a 100 évvel ezelőtt még nem is létezett épülettípus: a ravatalozó. Annak idején, ezek „megépítéskor rituális szempontok és az építészeti formálás csak sokadrangú tényező lehetett, hiszen az építőmester és a mögötte álló közösség számára, akik eddig a hagyományok megfelelően csak háznál történő ravatalozást látták, a ravatalozó, mint épület, minden bizonnyal kevés valóság-tartalommal és jelentéssel bírt. Nem jelentett többet, mint a ravatalon fekvő elhunytat és a gyászolókat az időjárás viszontagságaitól megvédő, olykor ideiglenes jellegű építményt.” [1] Ugyan ma már sokkal inkább része a ravatalozás a falusi temetési szertartásoknak és köztudatnak az ehhez kapcsolódó építészeti formálás valódi spirituális hagyományok nélkül kockázatos. „...az egyszerű és határozott döntések esetenként furcsának vagy ostobának tűnhetnek...” [2] Azonban számos példa bizonyítja, hogy az egyszerű és őszinte hozzáállás képes lehet megmutatni a transzcendens az építészetben. Példaként megemlítenénk Lewerentz temetőkápolnáját, Olgiai alentejoi villáját, Kerez oberrealitai kápolnáját és elsősorban azokat a falusi ravatalozókat, amelyek Janáky szerint „mintha közvetlenül a mindenséggel tartanak a kapcsolatot.” [3] Ezt a személetet próbáltuk a tervezés során szem előtt tartani.

0,5 1 1,5

A

A

Az első kérdés természetesen az épület elhelyezkedése. A ravatalozók általában a temető területén kaptak és kapnak helyet a mai napig. Mikházán hasonlóan a Marte Marte által tervezett batschunsi ravatalozóhoz ezen kívül kap helyet, harmadik elemként a kolostor és a temető között. Így a halottas menet iránya, a telek formája és elhelyezkedése együttesen határozzák meg a tervezett épület pozícióját.

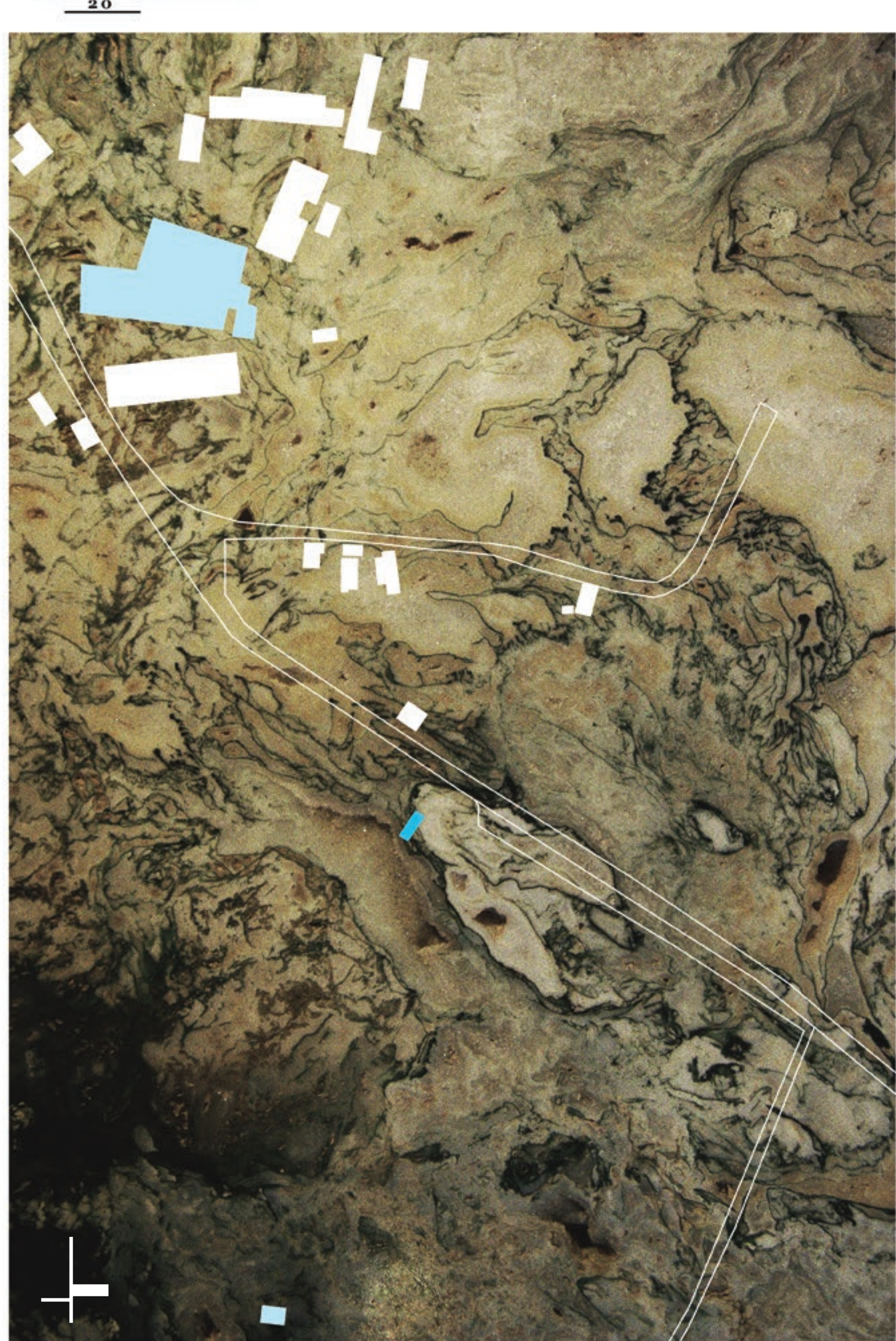
A helyszín a határoló fasornak köszönhetően, ami a terep rendezése után is megmarad, önmagában megléti hangulatot áraszt. Az így kialakuló belső udvarnak a déli, hosszanti oldalához képest centrálisan helyeztük el a ravatalozót, reagálva a különálló helyzetéből adódó koncentrált és egyedi helyzetre. Az épület bejárata az északi oldalon található, ahonnan az ajtókat kinyitva egyetlen összefüggő ravatalozó térül fel megfelelő méretű szélvédett és fedett teret biztosítva a halál megmutatása, központi helyre rendezése, de észlelésszociológiai szempontból különböző, úgymond saját terek megteremtése, ezzel is finomítva a belső tér (terek) rétegeit. Itt az ajtón kívül az egyetlen nyílás, amely vizuális kapcsolatot teremt a külső térrel, egy a falu irányába, nyugatra tájolt sávablak. Az épület hátsó részében kapott helyett egy öltözőfülké és a harang. A zsinddelylel burkolt tetőt fehérre meszelt falazott szerkezet tartja.

Úgy gondoljuk, hogy ezek a formai és anyaghasználati gesztusok megfelelő alzáttal viszonyulnak a tervezési feladathoz és szinkronban vannak a Herczeg Tamás DLA dolgozatában megfogalmazottakkal:

„A közösség aktív részvétele az építésben, meglévő építészeti és természeti adottságokba való beágyazottság, helyi anyagok, formák, építési technikák alkalmazása teremthetik meg annak a lehetőségét, hogy a faluban élők és a kis ház viszonyát a természetes közvetlenség és tiszteletteljes távolságtartás arányos egyensúlyra hassa át. Am ezen archeológia rétegek alkotta struktúra önmagában is csak egy rétege a valóságnak, annak tudatos szegmenséből származik. Az építés azonban titokban megécsesik az őstönös rálátásban reménykedik. Abban, hogy az rólékosan összegyűjtött ismeretek monoton ismételtetését meg-megszakítva képes lesz a terek és formák tárgyszerűségén túl megsejtetni valamennyit a transzcendens valóságából is.” [4]

[1] Herczeg Tamás, Magyarországi falusi ravatalozók építészete. Alkalmak az építés őstönjeinek kiművelésére, egy lehetetlennek látszó feladat megismerésére. DLA értekezés, MOMÉ Doktori Iskola, témavezető: Janáky István DLA, 2009, 23.
[2] Saraceni, Tomasz Marcin, Sacred / Death / Architecture. Spaces and Atmospheres in Funerary Design. Énoncé Théorique de Master 2017. Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne, 2017, 44. o.
[3] Janáky István, Levélök Árkádiából, 2011.
[4] Herczeg Tamás, Magyarországi falusi ravatalozók építészete. Alkalmak az építés őstönjeinek kiművelésére, egy lehetetlennek látszó feladat megismerésére. DLA értekezés, MOMÉ Doktori Iskola, témavezető: Janáky István DLA, 2009, 40.

10 20 30

25 50 75

